

**Een archeologisch bureau-onderzoek en
een inventariserend veldonderzoek (IVO)
op het perceel Munsterseweg 40 te
Emmer-Compascuum, gemeente Emmen
(Dr.)**

H. Buitenhuis & S.A. Mulder

ARC-Rapporten 2006-39

Groningen
15 mei 2006
ISSN 1574-6887

Colofon

Een archeologisch bureau-onderzoek en een inventariserend veldonderzoek (IVO) op het perceel Munsterseweg 40 te Emmer-Compasuum, gemeente Emmen (Dr.)

ARC-Rapporten 2006-39
ARC-Projectcode 2006-107

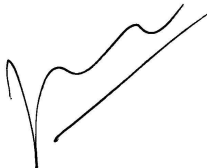
Opdrachtgever
Mts. Bredek
Bevoegd gezag
Provincie Drenthe, dr. W.A.B. van der Sanden
Beheer en plaats van documentatie
Archaeological Research & Consultancy

ARCHIS nummer bureau-onderzoek
17110
ARCHIS nummer booronderzoek
17186

Tekst
H. Buitenhuis & S.A. Mulder
Afbeeldingen
B. Schomaker
Tekstredactie
A. Ufkes
Eindredactie
J. Schoneveld

Status
definitieve versie

Autorisatie — J. Schoneveld

Uitgegeven door
ARC bv
Postbus 41018
9701 CA Groningen

ISSN 1574-6887

Groningen, 15 mei 2006

Een recente lijst van de ARC-Rapporten is te vinden op www.arcbv.nl

1 Inleiding

1.1 Aanleiding voor het onderzoek

Aanleiding tot het uitvoeren van onderhavig archeologisch onderzoek vormt het via een bestemmingsprocedure omzetten van een agrarisch perceel in een bouwkaavel, om op het kavel een grote schuur te bouwen. Omdat de realisatie van deze plannen gepaard gaat met versturende ingrepen in de bodem, dienen voorafgaand hieraan de archeologische waarden in en om de onderzoekslocatie vastgesteld te worden. Dit is in overeenstemming met het Verdrag van Malta, dat de bescherming van het cultureel erfgoed beoogt.

In opdracht van Mts. Bredek heeft Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) het archeologisch onderzoek uitgevoerd. Een archeologisch bureau-onderzoek is op 28 april 2006 verricht door mw. drs. S.A. Mulder. Een inventariserend veldonderzoek (IVO) door middel van een geo-archeologisch booronderzoek en een aanvullende oppervlaktekartering vond plaats op 2 mei 2006 en is uitgevoerd door dr. H. Buitenhuis en B. Schomaker.

1.2 Ligging van het onderzoeksgebied

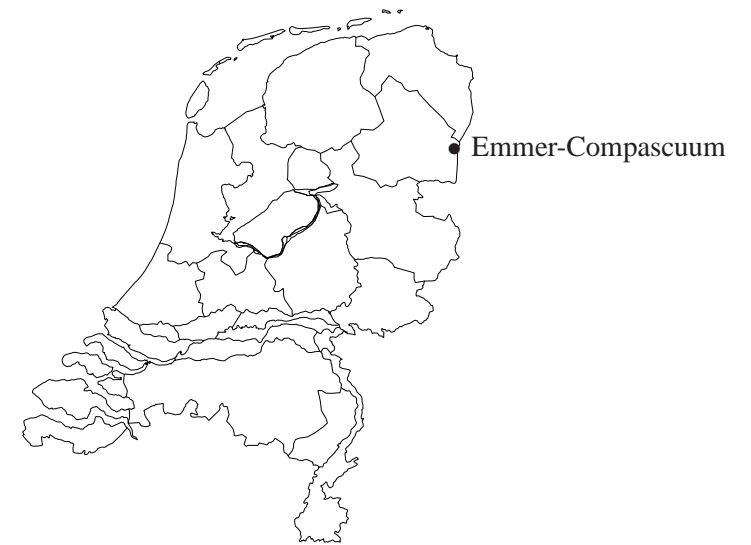
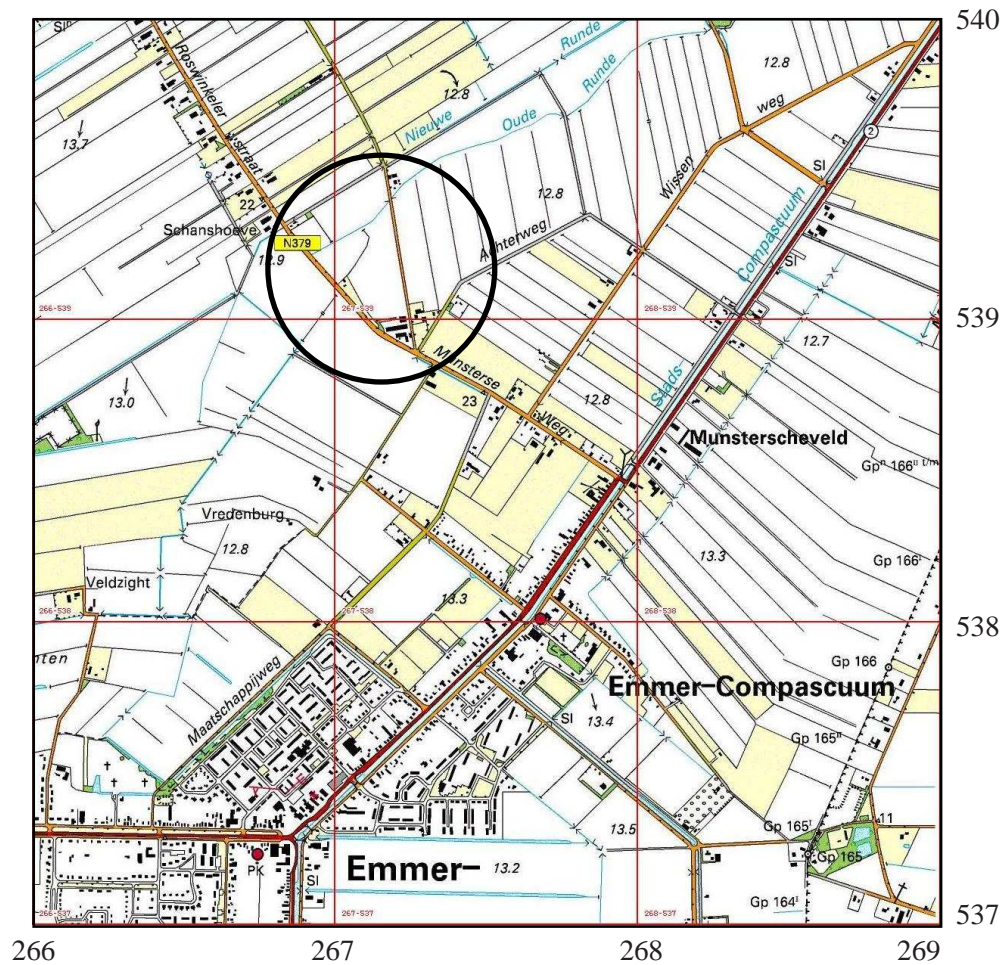
De onderzoekslocatie is gesitueerd op het perceel van Munsterseweg 40, ten noorden van Emmer-Compasuum, gemeente Emmen, provincie Drenthe. Ten westen loopt de Munsterseweg, de Boetseweg vormt de oostelijke grens. Momenteel rust er nog een agrarische bestemming op het terrein en is het in gebruik als akkerland. De oppervlakte van het terrein dat omgezet gaat worden in een bouwperceel bedraagt bij benadering 2000 m².

1.3 Objectgegevens

Provincie	Drenthe
Gemeente	Emmen
Plaats	Emmen-Compasuum
Toponiem	Munsterseweg
Kaartblad	18A
Coördinaten	NW: 267.104/539.084 ZW: 267.119/539.019 ZO: 267.223/539.104 NO: 267.227/539.050
Type bodem	Moerige eerdgrond en gooreerdgrond
Geomorfologie	N: dalvormige laagte, plaatselijk vergraven en/of geëgaliseerd Z: vlakte van ter dele verspoelde dekzanden

1.4 Doel van het onderzoek

Doel van het bureau-onderzoek is het verkrijgen van inzicht in bekende en te verwachten archeologische waarden in en om het plangebied. Op basis van de verworven informatie wordt een archeologisch verwachtingsmodel voor de onderzoekslocatie opgesteld. Het inventariserend veldonderzoek (IVO) dient ertoe, het voorge-

Legenda

— Onderzoeklocatie

Afbeelding 1 Topografische kaart van de onderzoekslocatie en omgeving, voorzien van RD-coördinaten. Bron: Topografische Dienst Nederland.

stelde verwachtingsmodel te verifiëren en met veldwaarnemingen te completeren. Aan de hand van de op deze wijze verkregen gegevens wordt vastgesteld of er archeologische resten in het plangebied aanwezig (kunnen) zijn, wat de potentiële aard en omvang hiervan is en of de voorgenomen werkzaamheden in het plangebied eventueel een bedreiging vormen voor het bodemarchief. Indien dit het geval is wordt geadviseerd op welke wijze hiermee in het vervolgtraject van de plannen rekening dient te worden gehouden.

1.5 Werkwijze

Bureau-onderzoek

Voor het bureau-onderzoek wordt bronnenmateriaal uit diverse disciplines geraadpleegd en geïntegreerd tot een archeologisch verwachtingsmodel. Gegevens met betrekking tot bekende en te verwachten archeologische waarden worden onder meer ontleend aan Archis.¹ Voor een goede beeldvorming van de ontstaansgeschiedenis van en de bodemopbouw binnen het plangebied zijn geomorfologische en bodemkundige kaarten geraadpleegd. Getracht zal worden te achterhalen in hoeverre er informatie voorhanden is met betrekking tot bekende verstoringen in de bodem, waarbij gedacht kan worden aan ontgrondingen en werken in het kader van de landinrichting. Afhankelijk van de aard en mate van verstoring van de bodemopbouw kan de noodzaak tot archeologisch vervolgonderzoek verminderen. Voor een overzicht van de historische en sub-recente situatie van het plangebied is topografisch-historisch kaartmateriaal bekeken. De resultaten van voorgaand archeologisch onderzoek – gepubliceerd in archeologische rapporten – zijn nagezien op relevantie en bruikbaarheid voor het onderhavige onderzoek. Tenslotte zijn ter zake doende publicaties en bronnen op het internet geraadpleegd.

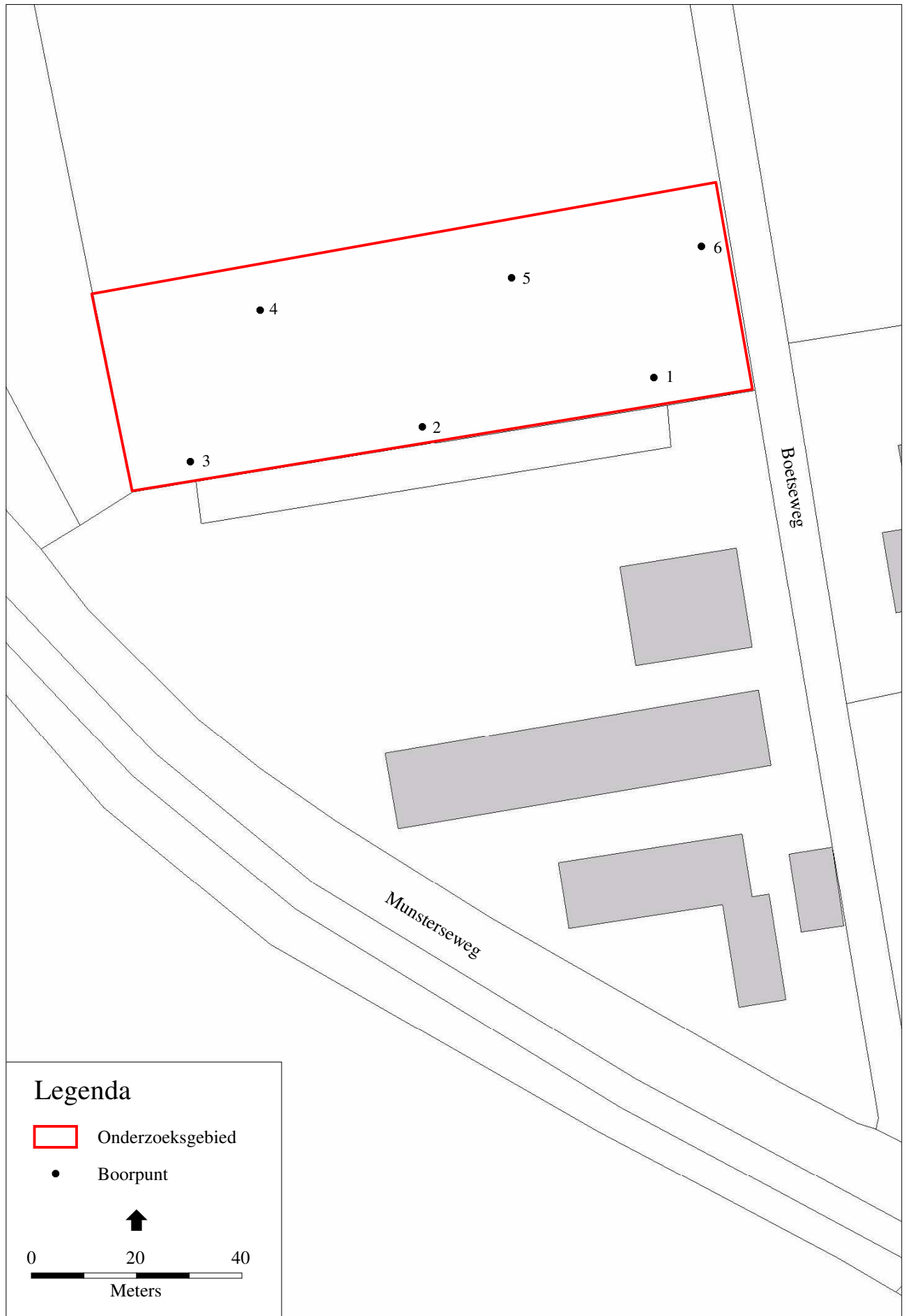
Inventariserend veldonderzoek

Op het onderzoeksterrein zijn in totaal zes boringen gezet ten behoeve van de archeologie (afb. 2 en bijlage 1). Deze boringen zijn verspreid over het terrein gezet om een juiste, algehele, indruk van de bodemopbouw te kunnen krijgen. De raai-afstand en de onderlinge boorafstand bedroeg ca. 40×30 meter..

De boorkernen zijn zorgvuldig uitgelegd, waarbij de opeenvolgende bodemlagen precies konden worden beschreven en opgemeten. Vervolgens is de bodemopbouw per boring beschreven en is er gelet op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals aardewerkfragmenten, houtskool, fosfaatvlekken, vuursteen, natuursteen, verbrand leem en bot.

Voor het boren is gebruik gemaakt van een verlengbare edelmanboor met een diameter van 8 cm. Naast het boren is, voor zover mogelijk, een oppervlaktekartering uitgevoerd, bestaande uit het aflopen van het gehele terrein. De vondstzichtbaarheid was zeer goed. Het terrein was vers geploegd en ingezaaid.

¹Het digitale archeologische informatiesysteem voor Nederland waarvan de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) en de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) deel uitmaken.

Afbeelding 2 Locatie van de boorpunten op het onderzoeksterrein. Kaart: B. Schomaker.

2 Bureau-onderzoek

2.1 Beschrijving van het onderzoeksgebied

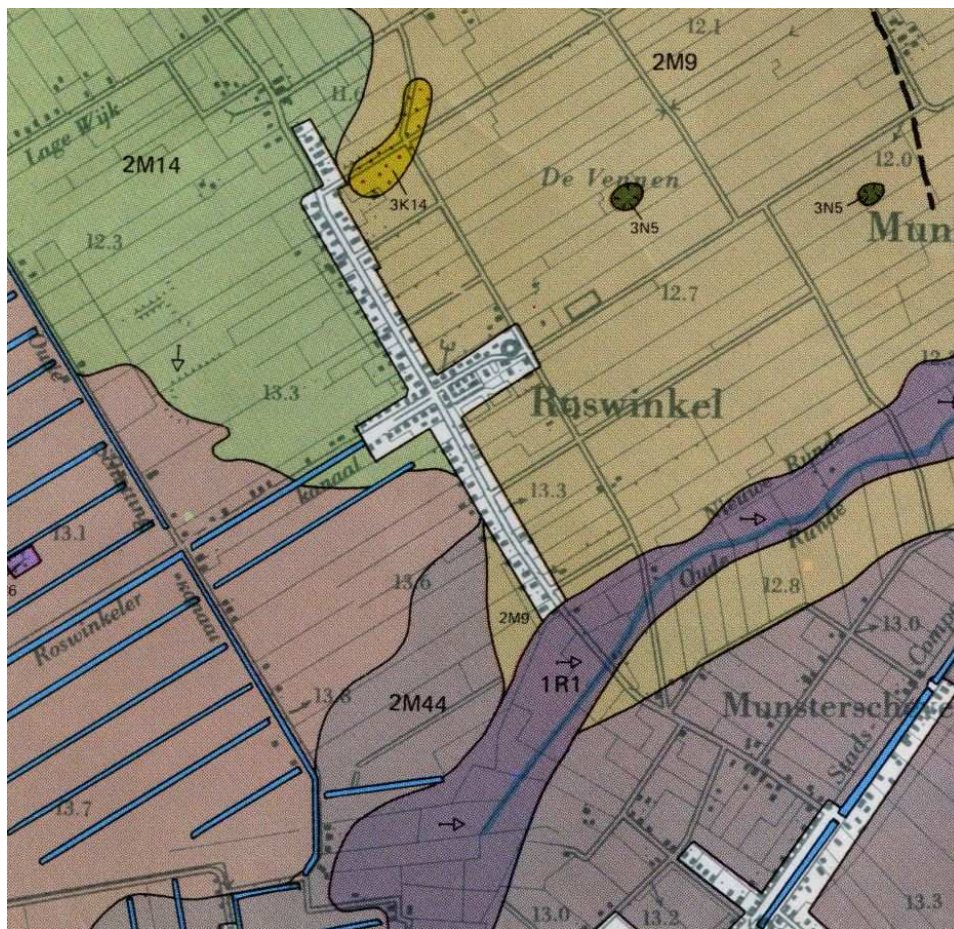
De onderzoekslocatie is gesitueerd in het noordelijk zandgebied, dat Drenthe en delen van Friesland, Groningen en Overijssel omvat (Berendsen 2005). De ondergrond van dit gebied wordt gevormd door pleistocene afzettingen (De Mulder et al. 2003). Tijdens de voorlaatste ijstijd, het Saalien, is een groot deel van Nederland bedekt geweest met landijs. Onder het landijs werd een grondmorene afgezet met daarin stenen en keien. Deze afzetting behoort tot de Formatie van Drenthe (Laagpakket van Gieten) en staat beter bekend als keileem. Onder de periglaciaire omstandigheden van de laatste ijstijd, het Weichselien is hierop een pakket eolisch (door de wind vervoerd) dekzand afgezet (Formatie van Boxtel, Laagpakket van Wierden).

De in Archis beschikbare bodemkaart van Alterra indiceert dat de ondergrond van de onderzoekslocatie is opgebouwd uit twee bodemtypen. In de noordwestelijke helft komen moerige eerdgronden met een zanddek en een moerige tussenlaag op zand voor (legenda-eenheid zWz). Deze gronden liggen in de nabijheid van het veenkoloniale gebied, in de lager gelegen delen van het landschap. Dit geldt ook voor de onderzoekslocatie, die in de directe nabijheid van het stroomdal van de Runde is gesitueerd. De bodem bestaat uit een humeuze bovengrond die in de richting van het beekdal steeds lemiger wordt. Hieronder bevinden zich respectievelijk een moerige tussenlaag van (verweerd) veen en vaak een meerbodemlaag (STIBOKA 1980). In het beekdal van de Runde is dit bodemtype plaatselijk ijzerrijk (Bodemkaart van Nederland 1:50.000, kaartblad 18 Ter Apel–23 Nieuw Schoonebeek). In het (zuid)oostelijke gedeelte van de onderzoekslocatie komen gooreerdgronden van leemarm en zwak lemig fijn zand voor (legenda-eenheid pZn21). Dit bodemtype wordt over het algemeen aangetroffen op zwakke hellingen grenzend aan beekdalen of in lager gelegen gebieden temidden van humuspodzolgronden. Ze worden gekenmerkt door de aanwezigheid van een sterk minerale bovengrond. Tussen de bovengrond en de dekzandondergrond bevindt zich vaak een grijs- tot geelbruine tussenlaag (een zwakke B-horizont).

De Geomorfologische Kaart van Nederland geeft aan dat het beekdal van de Runde plaatselijk is afgegraven of geëgaliseerd (afb. 3). De noordelijke helft van de onderzoekslocatie maakt hier deel van uit (legenda-eenheid 1R1). Afhankelijk van de verstoringsdiepte kan hierbij ook de top van het pleistocene dekzand aangetast zijn. De zuidelijke helft van het terrein bestaat uit ten dele verspoelde dekzanden (legenda-eenheid 2M9).

2.2 Archeologische waarden

De omgeving van de onderzoekslocatie is schaars aan archeologische waarden. Binnen een straal van bij benadering een kilometer kunnen in Archis slechts één archeologische monument en één archeologische waarnemingen worden onderscheiden. Op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) komt in de omgeving van Emmer-Compascuum slechts één archeologisch monument voor. Het betreft de historische kern van het dorp Roswinkel (AMK 14483). Het dorp, gelegen op een

Afbeelding 3 Geomorfologische situatie in de omgeving van de onderzoekslocatie. In de noordelijke helft van het plangebied is het beekdal van de Ronde plaatselijk afgegraven of geëgaliseerd, aangegeven met de pijlen. Naar het westen (en zuiden) bevindt zich de overgang naar het veenkoloniale gebied, herkenbaar aan de systematische kanalen en wijken. Bron: Geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000, kaartblad 17 en 18, Beilen/Roswinkel.

dekzandrug temidden van hoogveen, is ontstaan in de Late Middeleeuwen (voor een archeologische periodisering wordt verwezen naar bijlage 2) en is van oorsprong een veenontginningsdorp van het type randveennederzetting (zie paragraaf 2.3). De vroegste bewoning van het dorp concentreerde zich tussen de Roswinkelerstraat en de Kerkdijk. De archeologische waarneming betreft de vondst van vuurstenen artefacten uit het Paleolithicum en Mesolithicum (waarnemingsnummer 239886). Deze zijn in 1989 door een amateur-archeoloog op een akker ongeveer 1300 meter ten oosten van Roswinkel aangetroffen. Het betreft onder meer een kern, klingen en een steker.

2.3 Historische situatie

Aan het eind van de 18e eeuw, tussen 1773 en 1794, zijn van grote delen van Noord- en Oost-Nederland nauwkeurige militair-topografische kaarten vervaardigd. De karteringen werden uitgevoerd in een periode van aanzienlijke militaire activiteiten in Europa. Ook de Republiek der Verenigde Nederlanden diverse malen in oorlog met grootmachten als Frankrijk, Engeland, Pruisen en Oostenrijk. Vanwege de toenemende spanning langs de oostgrens werd het van belang geacht dit gebied nauwkeurig in kaart te brengen. De karteringen in dit gebied werden uitgevoerd onder leiding van kapitein ingenieur Hottinger en leveren een beeld van een landschap dat gedomineerd wordt door uitgestrekte heide- en hoogveengebieden. Hierin bevonden zich de overwegend kleinschalige dorpen die door een netwerk van zandwegen met elkaar verbonden waren (Versfelt 2003).

Aan het eind van de 18e eeuw maakt de onderzoekslocatie nog deel uit van een uitgestrekt hoogveengebied langs de oostgrens van het land. Hierin stroomt de Runde, met aan weerszijden groenlanden. Aan de noordzijde hiervan ligt de A-dijk, iets meer naar het zuiden de systematisch aangelegde Lei- of Heerendijk (afb. 4). In 1687 en 1688 werden in het aan Duitsland grenzende hoogveenmoeras leidijken aangelegd. Deze werkzaamheden droegen een defensief militair karakter: op deze wijze werd de afwatering van de venen kunstmatig verhinderd, waardoor het moerasgebied als natuurlijke barrière kon blijven dienen. Ondanks een door de Staten Generaal uitgevaardigd decreet werden de leidijken echter regelmatig doorgestoken om het land binnen de dijk voor de turfwinning of agrarische doeleinden te gebruiken. Vermoedelijk is dit ook gebeurd ter hoogte van het plangebied: de kaart geeft hier een gebied met open waterpartijen aan, die vermoedelijk ontstaan zijn als gevolg van de kleinschalige turfwinning door de lokale bevolking van Roswinkel (afb. 4).

Een historisch-topografische kaart van omstreeks het midden van de 19e eeuw toont een enigszins gewijzigde situatie. Aanzienlijke stukken hoogveen rond Roswinkel zijn ontgonnen en strookvormig verkaveld. Dit geldt tevens voor graslanden in het beekdal van de Runde. De noord-zuid georiënteerde, smalle, strookvormige kavels zijn ook in het huidige landschap nog aanwezig, direct ten oosten van de Boetseweg (vergelijk afb. 1 en 5). De locatie van het onderzoeksterrein is op deze kaart in gebruik als grasland (afb. 5).

De ontginning van het grensgebied in oostelijk Drenthe is van betrekkelijk recente datum. De vervening langs de randen van het veenmoeras vond plaats vanuit op dekzandruggen of tangen gelegen nederzettingen. Hierom wordt ook wel ge-

Afbeelding 4 De omgeving van het plangebied aan het einde van de 18e eeuw. Links op de afbeelding (het noorden) bebouwing van Roswinkel. Het onderzoeksterrein ligt ongeveer op de locatie van de open waterpartijen in het veen, mogelijk het resultaat van kleinschalige veenwinning door bewoners van Roswinkel (zie tekst). Fragment uit: Versfelt (2003).

Afbeelding 5 De omgeving van het plangebied halverwege de 19e eeuw. In vergelijking tot het kaartfragment uit de Hottinger Atlas is een aanzet tot de ontginning van het hoogveen in het grensgebied met Duitsland zichtbaar. De strookvormige verkaveling van de hooilanden in het beekdal van de Oude Runde ('de Wisschen') zijn ook thans nog aanwezig. Fragment uit: Geudeke et al. (1990).

sproken van randveenontginningen. Het veen achter de dorpen werd put voor put afgegraven en direct in cultuur gebracht. Op het ontgonnen land werd een laag stalmest, boerderij-afval of zand afkomstig van nabij gelegen dekzandruggen aangebracht; vanwege de hoge grondwaterstand was het niet mogelijk het veen tot de pleistocene dekzandondergrond af te graven. Een stelsel van kanalen en wijken zoals in de veenkolonieën ontbreekt: veelal is er sprake van 'veenbouwten'. Dit zijn smalle, opstreckende kavels achter de ten tijde van de ontginning aanwezige bebouwing (STIBOKA 1980).

2.4 Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel

De onderzoekslocatie is gesitueerd in de nabijheid van een beekdal. Voorafgaand aan de vorming van het ontoegankelijke veenmoeras in oostelijk Drenthe in de loop van het Holoceen heeft de onderzoekslocatie potentieel gunstige omstandigheden geboden voor menselijke activiteiten. Van de flanken van beekdalen – waartoe ook het zuidoostelijke deel van de onderzoekslocatie kan worden gerekend – is bekend dat ze gunstige locaties vormen voor het aantreffen van vuursteenvindplaatsen uit het Laat-Paleolithicum en Mesolithicum. Het inventariserend veldonderzoek zal derhalve moeten vaststellen of de toplaag van het dekzand hier intact is: indien aanwezig zullen zich hierin de archeologische sporen bevinden. Een factor die de conservering van archeologische vindplaatsen danig kan beïnvloeden, vormt het landgebruik. Daar het terrein in gebruik is als akkerland kunnen agrarische werkzaamheden als ploegen de conserveringskans van een eventueel aanwezige vuursteenvindplaats negatief hebben beïnvloed. Omdat de kans op het aantreffen van antropogene indicatoren in de boringen minimaal is, dient voor het traceren van vindplaatsen het onderzoek bovendien – voor zover mogelijk – aangevuld te worden met een systematische oppervlaktekartering. Voor de noordelijke helft van het terrein wordt verondersteld dat de top van het dekzand – en eventueel hierin aanwezige archeologische sporen – verstoord is als gevolg van egalisatie of diepploegen.

3 Inventariserend veldonderzoek

3.1 Bodemopbouw

De bodem van het onderzochte perceel bestaat uit zeer fijn zand. De bovenste 25–45 cm zijn zwak tot matig humeus, vrij homogeen grijs zand en vormt de bouwvoor van de akker. Daaronder is het zand sterk gevlekt, grijsbruin met lichtgeel grijs, tot een diepte van ca. 50 cm. Het is duidelijk dat dit de gevolgen zijn van voormalig diepploegen. Onder deze gevlekte laag fijn zand wordt lichtgeelgrijs zand gevonden. Dit zand vormt de C-horizont van de oorspronkelijke bodem. Alleen bij boorpunt 5 ligt er een 20 cm dikke lemige laag op het zand. Het is waarschijnlijk dat dit een overspoeling van de Runde is geweest.

3.2 Vondsten

Er zijn tijdens het veldonderzoek en bij de oppervlakteverkenning geen archeologische indicatoren gevonden.

4 Conclusie en aanbeveling

Het onderzochte terrein is gelegen op het dekzand van Zuidoost-Drenthe, in een veenontginningsgebied. Het veldonderzoek toont aan dat het veen en de top van het dekzand volledig is verdwenen. Ook kan worden geconcludeerd dat in het verleden het land tot minstens 50 cm in de C-horizont van het dekzand is gediëpploegd. Het is daarom zeer onwaarschijnlijk dat er op het onderzochte terrein archeologische waarden aanwezig zijn. Daarom wordt aanbevolen het terrein vrij te geven voor de voorgenomen bouwactiviteiten.

Wanneer bij de uitvoering onverhoopt grondsporen en/of vondsten worden aangetroffen, dient hiervan direct melding te worden gemaakt bij de provinciaal archeoloog, dr. W.A.B. van der Sanden, Drents Plateau, Stationsstraat 11, 9401 KV Assen (tel. 0592-305032, mobiel 06-22662601; w.sanden@drentsplateau.nl).

5 Aanbeveling

Literatuur

- Berendsen, H.J.A., 2005. *Landschappelijk Nederland. De fysisch-geografische regio's*. Assen.
- Brandt, R.W. et al. (red.), 1992. *ARCHIS. Archeologisch Basis Register, versie 1.0*. Amersfoort.
- Geudeke, P.W., K. Zandvliet & L. Balk, 1990. *Grote Historische Atlas van Nederland 1:50.000, 2 Noord-Nederland 1851-1855*. Groningen.
- Mulder, E.F.J. de et al., 2003. *De ondergrond van Nederland*. Groningen/Houten.
- STIBOKA, 1980. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Toelichting bij de kaartbladen 13 Winschoten en 18 Ter Apel - 23 Nieuw-Schoonebeek*. Wageningen.
- Versfelt, H.J., 2003. *De Hottinger-atlas van Noord- en Oost-Nederland 1773-1794*. Groningen.

Bijlage 1 Boorstaten

Locatiebepaling	gemeten, GPS
Referentievlak	Nieuw Amsterdams Peil
Maaiveldhoogtebepaling	geschat, overige methoden
Nauwkeurigheid maaiveldhoogte	100 cm

De volgende afkortingen worden in de boorstaten gebruikt.

grondsoort (onderdeel lithologie)			
L	leem		humus (onderdeel lithologie)
Z	zand		h1 zwak humeus
			h2 matig humeus
bijmengsel (onderdeel lithologie)			
s1	zwak siltig		
z3	sterk zandig		

boring 1 RD-X: 267.220. RD-Y: 539.044. Boormethode: edelmanboring.

diepte lithologie	kleur	grens	
25 Zs1h1	grijsbruin	diffuus	Zandmediaanklasse: zeer fijn. Bodemkundige interpretaties: bouwvoor.
45 Zs1	grijsbruin	scherp	Vlekken: licht gevlekt, licht bruin.
60 Zs1	licht geel	beëindigd	Bodemhorizont: C. Zandmediaanklasse: zeer fijn. Nieuwvormingen: roestvlekken, spoor.

boring 2 RD-X: 267.176. RD-Y: 539.034. Boormethode: edelmanboring.

diepte lithologie	kleur	grens	
30 Zs1h1	grijsbruin	geleidelijk	Vlekken: licht gevlekt, licht groen. Zandmediaanklasse: zeer fijn. Bodemkundige interpretaties: bouwvoor.
100 Zs1	licht geel	geleidelijk	Vlekken: sterk gevlekt, grijs. Zandmediaanklasse: zeer fijn. Opmerkingen: vldo.
120 Zs1	grijsgeel	beëindigd	Bodemhorizont: C. Zandmediaanklasse: zeer fijn.

boring 3 RD-X: 267.132. RD-Y: 539.028. Boormethode: edelmanboring.

diepte lithologie	kleur	grens	
35 Zs1h1	grijsbruin	diffuus	Vlekken: licht gevlekt, licht geel. Zandmediaanklasse: zeer fijn. Bodemkundige interpretaties: bouwvoor.
55 Zs1	grijsbruin	geleidelijk	Vlekken: sterk gevlekt, licht geel. Zandmediaanklasse: zeer fijn.
85 Zs1	licht bruingeel	beëindigd	Bodemhorizont: C. Zandmediaanklasse: zeer fijn.

boring 4 RD-X: 267.145. RD-Y: 539.056. Boormethode: edelmanboring.

diepte lithologie	kleur	grens	
25 Zs1h1	grijsbruin	diffuus	Vlekken: licht gevlekt, licht geel. Zandmediaanklasse: zeer fijn. Bodemkundige interpretaties: bouwvoor.
45 Zs1	grijsbruin	scherp	Vlekken: sterk gevlekt, licht geel. Zandmediaanklasse: zeer fijn.
70 Zs1	licht grijsgeel	beëindigd	Bodemhorizont: C. Zandmediaanklasse: zeer fijn. Nieuwvormingen: roestvlekken, spoor.

boring 5 RD-X: 267.193. RD-Y: 539.063. Boormethode: edelmanboring.

diepte lithologie	kleur	grens	
30 Zs1h1	grijsbruin	geleidelijk	Zandmediaanklasse: zeer fijn. Bodemkundige interpretaties: bouwvoor.
50 Zs1	bruin	scherp	Vlekken: sterk gevlekt, licht geel. Zandmediaanklasse: zeer fijn. Nieuwvormingen: roestvlekken, spoor.
75 Lz3	licht grijsgroen	scherp	
100 Zs1	licht bruin	beëindigd	Bodemhorizont: C. Zandmediaanklasse: zeer fijn.

boring 6 *RD-X: 267.229. RD-Y: 539.069. Boormethode: edelmanboring.*

<i>diepte lithologie</i>	<i>kleur</i>	<i>grens</i>	
45 Zs1h2	grijsbruin	geleidelijk	<i>Zandmediaanklasse: zeer fijn. Bodemkundige interpretaties: bouwvoor.</i>
70 Zs1	grijsbruin	geleidelijk	<i>Vlekken: sterk gevlekt, licht geel. Zandmediaanklasse: zeer fijn.</i>
100 Zs1	licht geelgrijs	beëindigd	<i>Bodemhorizont: C. Zandmediaanklasse: zeer fijn. Nieuwvormingen: roestvlekken, spoor.</i>

Bijlage 2 Periodisering

De onderstaande tabel geeft een vereenvoudigde archeologische tijdsschaal (conform Brandt et al. 1992).

Periode	
Paleolithicum	8800 v. Chr. en eerder
Mesolithicum	8800–4900 v. Chr.
Neolithicum	5300–2000 v. Chr.
Bronstijd	2000–800 v. Chr.
IJzertijd	800–12 v. Chr.
Romeinse Tijd	12 v. Chr. – 450 n. Chr.
Vroege Middeleeuwen	450–1050 n. Chr.
Late Middeleeuwen	1050–1500 n. Chr.
Nieuwe Tijd	1500 n. Chr. tot heden